

Фрагмент портрета академіка В.І. Вернадського
роботи А. Єленького, 1949 р. Конференц-зал Інституту геохімії
та аналітичної хімії ім. В. І. Вернадського РАН, Москва

Слово президента НАН України академіка Бориса Патона про академіка В. І. Вернадського — великого вченого і мислителя, засновника Української академії наук

Сьогодні ми віддаємо данину вдячній пам'яті і глибокої поваги одному з найсвітліших умів в історії вітчизняної та світової науки, великому вченому **Володимиру Івановичу Вернадському**.

Внесок В. І. Вернадського у скарбницю загальнолюдської науки і культури абсолютно унікальний. Ми можемо з повною впевненістю говорити, що його геніальні праці змінили хід розвитку природознавства в цілому, розкривши при цьому дивовижні перспективи прогресу не тільки самої науки, а й усієї людської цивілізації. Ім'я його стоїть в одному ряду з іменами таких титанів наукової думки як **І. Ньютон, М. Ломоносов, Ч. Дарвін, А. Ейнштейн**.

В. І. Вернадський народився 12 березня 1863 року у Петербурзі, але за походженням він українець. Згідно з родинними переказами, його предки з боку батька були запорозькими козаками, билися під знаменами **Богдана Хмельницького**. Були серед них і люди освічені. Один з прадідів Володимира Івановича навчався в Переяславському колегіумі

та Києво-Могилянській академії. Дід, що мав схильність до медицини, пішки дістався до Москви і закінчив там медико-хірургічну академію. Як штаб-лікар він брав участь у легендарних альпійських походах **О. В. Суворова**, а пізніше з армією **М. І. Кутузова** дійшов до Парижа.

Батько В. І. Вернадського, професор політичної економії та статистики, підтримував дружні зв'язки з багатьма визначними діячами російської та української культури, був знайомий з **Т. Г. Шевченком**. Згодом В. І. Вернадський згадував, що в сім'ї панували культ декабристів і відверто негативне ставлення до самодержавства.

Дитинство В. І. Вернадського пройшло в Україні (Полтава, Харків), мальовнича природа якої, безумовно, справила відчутний вплив на уяву майбутнього природознавця. Потяг до природи, до пізнання її таємниць привів його на природниче відділення фізико-математичного факультету Петербурзького університету.

У ті роки в університеті працювало чимало видатних учених: **Д.І. Менделєєв, І.М. Сеченов, О.М. Бутлеров, О.М. Бекетов, В.В. Докучаєв** та інші. Навчання в них було чудовою школою для молодого дослідника. Особливе захоплення викликали в нього лекції **В.В. Докучаєва** з мінералогії, кристалографії та ґрунтознавства. Вони відзначалися врахуванням взаємодії живого і неживого у природі, постановкою проблем природознавства у цілому, що було досить нетрадиційним для того часу. Невдовзі В.І. Вернадський стає активним діячем наукової школи цього визначного російського вченого.

Водночас вплив ідей **Д.І. Менделєєва** дедалі більше зумовлював загальний хімічний напрям його ґрунтознавських і мінералогічних пошуків, стимулював поглиблення інтересу до проблем складу, структури і динаміки земної кори. Це великою мірою визначило подальший шлях молодого вченого як мінералога та геохіміка.

В роки студентства В.І. Вернадський не обмежувався рамками обраної наукової спеціальності, дуже цікавився історією, літературою, питаннями соціальних і національних відносин, брав участь в агітації та студентських сходках. На старших курсах він вступив до Науково-літературного товариства, секретарем якого був **О.І. Ульянов**, до якого ставився **В.І. Вернадський** з величезною симпатією, глибоко переживав його трагічну загибель.

На формування поглядів і переконань В. І. Вернадського справили вплив і революційно-демократичні ідеї української культури, зокрема твори *Т.Г. Шевченка*. Внутрішнє тяжіння до справ суспільно-політичних стало органічною рисою особистості вченого, який ніколи не відокремлював "обов'язку наукового" від "обов'язку громадського".

Після успішного завершення університетського курсу Володимир Іванович був залишений у Петербурзькому університеті хранителем Кабінету мінералогії, а невдовзі його відправили за кордон, де він працював у відомих мінералогів-експериментаторів низки західно-європейських країн. Після повернення в Росію в 1890 р., В.І. Вернадський взяв участь у великій ґрунтознавчій експедиції *В.В. Докучаєва* в Полтавській губернії. Восени того ж року він одержав запрошення до Московського університету на посаду приват-доцента з мінералогії.

Творче життя молодого вченого до краю наповнилося плідною працею дослідника. Саме у цей університетський період В.І. Вернадський створює хімічну мінералогію і закладає засади нової науки — геохімії. У 1904 р. виходять його "Основи кристалографії", а в 1908 р. він починає багатотомну працю "Основи описової мінералогії", в якій втілено новаторське історико-генетичне розуміння мінералогії як науки про розвиток речовини. Прийшло і визнання його праць науковою громадськістю. У 1898 р. Володимир Іванович стає екстраординарним, а в 1902 р. — ординарним професором Московського університету. В 1908 р. його обирають екстраординарним академіком Імператорської Санкт-Петербурзької академії наук. Новаторські ідеї вченого сягнули далеко за межі тодішньої Росії.

Проте у 1911 р. плідна діяльність Вернадського у Московському університеті припинилася за вельми драматичних обставин. Разом з багатьма своїми колегами він без вагань вийшов у відставку на знак протесту проти свавілля царського уряду щодо вищої школи. Заслуговує на увагу така обставина. Не буди офіційно лідером руху за університетську автономію, В. І. Вернадський, втім, "заробив" у реакційної преси характеристику "найбільш небезпечного розхитувача державних засад".

В. І. Вернадський переїздить до Петербурга, де стає директором Мінералогічного музею Академії наук, а з 1912 р. — ординарним академіком. Тут дослідження в галузі геохімії отримали новий імпульс. Володимир Іванович докладає енергійних зусиль, щоб надати новій науці експериментального напрямку, проводить перші дослідження зі спектрального земної кори.

Вчений здійснив безліч експедицій по Україні, а також по Уралу, Криму, Кавказу, Керченському і Таманському півостровах, до Тамбовщини та Оренбуржя, Фергани, Забайкалля. Практично щороку він приїздить в Україну на відпочинок, під час якого не полишає наукових занять. Для цього на хуторі поблизу села Шишаки на Полтавщині було побудовано дачу, де вчений і почав обмірковувати основоположні ідеї свого вчення про живу речовину і біосферу.

Саме в Шишаках В. І. Вернадський пережив у 1916 р. одне зі своїх найбільших творчих піднесенень. Розрізнені ідеї щодо "живої речовини з геохімічного погляду" і факти історії планети почали складатися у струнку теоретичну систему, і процес створення нової науки набув незворотного характеру. Тут йому вперше відкрилося також, що найголовніше у великій науці — це насамперед фундаментальне узагальнення, навіть порівняно з такою "справжньою науковою справою", як дослід, аналіз, вимірювання, новий факт.

У період Першої Світової війни і наближення революції і діяльності В.І. Вернадського поряд із суто дослідницькими медалі більше місце посідають науково-організаційні проблеми. На початку 1915 р. за його ініціативою і під його

керівництвом в Академії наук утворено постійну Комісію з вивчення природних продуктивних сил Росії (КППС), діяльність якої мала величезне значення для розвитку науки і народного господарства, особливо у роки становлення Радянського Союзу.

На початку серпня 1917 р. В.І. Вернадський прийняв пропозицію свого друга академіка *С.Ф. Ольденбурга*, на той час міністра освіти Тимчасового уряду, про завідування Відділом вищої школи й організацію нових наукових установ. "Я не міг морально відмовитись від пропозиції С. Ф. Ольденбурга, — згодом пояснював він своє рішення, — хоч і відчував усю хиткість стану справ. Втім, можна було сподіватися, що дещо все ж таки можна зробити, в чому я не помилюся".

Сьогодні, коли нам добре відомо, як багато важило це "дещо", ми можемо належним чином оцінити всю велич задуму Володимира Івановича, його сміливість і далекоглядність. Адже йшлося про створення в країні нових академії наук. У своїй автобіографії він зазначав: "Ставилося питання про Грузинську Академію наук і про Академію наук на Україні та в Сибіру".

Жовтневу революцію В.І. Вернадський зустрів з надією та оптимізмом. "Дуже неспокійно й тривожно за майбутнє, — писав він у щоденнику 6 листопада 1917 р. — Разом з тим і дуже ясно відчуваю силу російської нації. Надзвичайно цікавою буде зміна російської інтелігенції. Що б не сталося у державних формах, великий народ буде жити... Думаю про нові наукові праці".

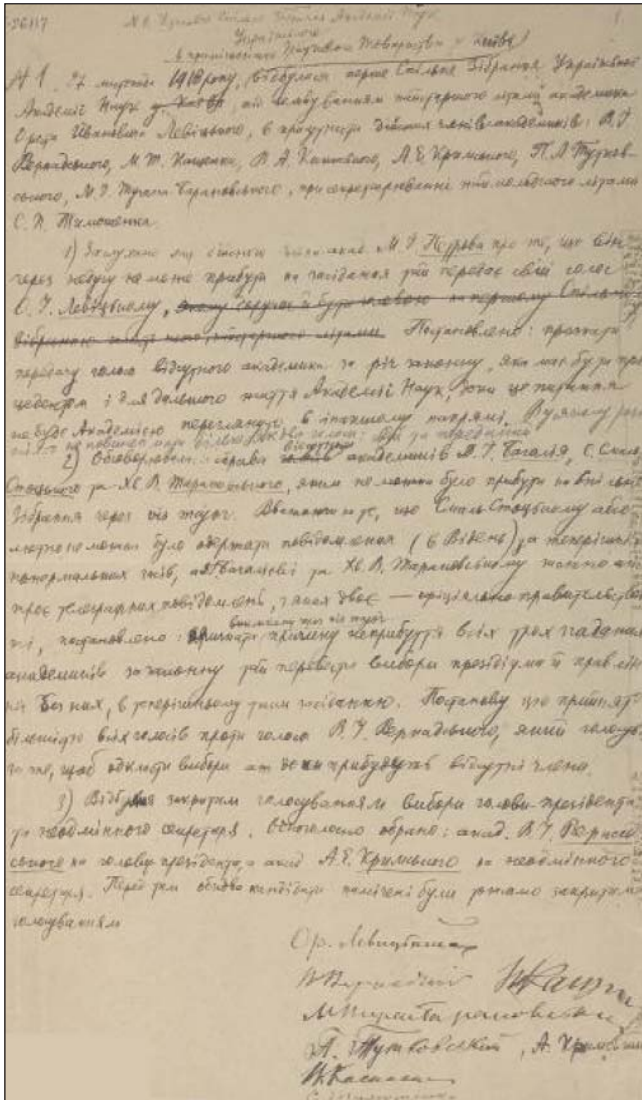
У складній обстановці громадянської війни В. І. Вернадський опинився в Україні. І коли у середині 1918 р. група передових українських учених практично приступила до заснування в Україні Академії наук, В.І. Вернадський, який з жовтня 1917 р. жив під Полтавою, негайно виїхав до Києва, щоб взяти на себе керівництво підготовчою діяльністю. Універсальна освіченість, неабияка широта наукових інтересів, велика ерудиція В.І. Вернадського у найрізноманітніших галузях, включаючи історію науки, детальна обізнаність з принципами побудови і досвідом діяльності Російської Академії наук і численних іноземних академії давали йому змогу професійно вирішувати весь комплекс складних питань організації нової Академії. Він вважав за необхідне, щоб вона успадкувала найпрогресивніші сторони діяльності старих академії, насамперед Російської та Лондонського королівського товариства.

В.І. Вернадський надавав величезного значення і найтіснішому зв'язку майбутньої Академії з практикою. Він вважав, що "вона повинна у своїй діяльності відгукуватися на всі потреби населення, що вимагають наукової допомоги й наукового висвітлення. Пульс її життя повинен битися разом з духовними і матеріальними запитами населення, оскільки цим запитам може допомогти наукове знання і наукова думка".

Сформульовані В. І. Вернадським принципи не втратили свого значення й сьогодні. Нинішні члени Академії, весь її багатотисячний колектив, наполегливо працюють над прискоренням пріоритетних досліджень на перспективних наукових напрямках, розширенням масштабів практичного використання досягнень учених, збільшенням внеску науки у вирішення актуальних економічних і соціальних завдань.

Величезну підготовчу роботу, проведена В. І. Вернадським і керованою ним групою вчених-фундаторів Української Академії наук (УАН), було завершено наприкінці 1918 р. 27 листопада відбулися установчі збори 12 академіків, які обрали В.І. Вернадського президентом.

Проте за умов, що склалися в той час, утворення Академії було не більш ніж формальним актом. Її фактична діяльність стала можливою лише пізніше, зокрема завдяки всебічній допомозі з боку Українського радянського уряду.

Протокол № 1. Установчі Загальні збори
Української Академії Наук (УАН). Київ, 27 листопада 1918 р.
(з архіву Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського)

Вже 12 лютого 1919 р. відбулося перше засідання Загальних зборів академіків-фундаторів УАН. Цю дату досить довго вважали днем народження нашої Академії.

Заснування УАН стало знаменною подією в житті молоді республіки. Здійснилася давня мрія прогресивної української інтелігенції про створення вищого наукового закладу, який би організував науково-творчу діяльність в Україні і поставив досягнення науки на службу народові.

"Дружно і енергійно пішла творча робота нової Академії наук,— згадував В. І. Вернадський.— Планів було багато. Ми відчували, що робимо велику справу як у житті України, так і в житті Росії".

Величезне значення мало рішення про офіційне повідомлення Російської Академії наук про організацію і початок діяльності Української Академії наук, прийняте за поданням В.І. Вернадського. Наслідком цього стало прибуття до Києва академіка **О.Є. Ферсмана**, чим було покладено початок тісній творчій співдружності двох академії, яка й сьогодні є важливим фактором успішної роботи українських і російських учених.

Однією з найважливіших ініціатив В.І. Вернадського було заснування Комісії з вивчення природних багатств України, яку він і очолював. Головний напрям роботи комісії полягав у дослідженні проблем електрифікації України, що

набувало великої актуальності у зв'язку з початком робіт за планом ГОЕЛРО.

В.І. Вернадський продовжував наполегливо працювати і як дослідник. Уже в другій половині 1918 р. він відновив роботу над монографією з біогеохімії, що стала фундаментом усіх його подальших досліджень. Саме в Українській Академії наук він уперше поставив біогеохімічні дослідні на експериментальний ґрунт. Це були справді новаторські роботи, які у той час не виконувалися ніде у світі.

Гадаю, так і належить працювати масштабному вченому. Треба сміливо ставити найскладніші нетрадиційні завдання і досягати світового рівня не тільки у власних дослідженнях, але й в роботах усіх співробітників та учнів.

Денікінська окупація Києва восени 1919 р. перервала плідну діяльність В.І. Вернадського в Україні. Намагаючись врятувати УАН від повного знищення, він змушений був виїжджати до Ростова — місця перебування так званого "уряду" Денікіна. Після розгрому Добровольчої армії повернутися до Києва Володимирові Івановичу не пощастило, а подальші обставини ще більше стали цьому на перешкоді. Сповіщаючи Українську Академію наук про неможливість приїхати до Києва, В.І. Вернадський зазначав, що не хотів би поривати з нею, дорогою і близькою його духовному настрою, і висловив готовність виконувати всі доручення Академії. В цей час він залишився працювати в Таврійському університеті професором, потім — ректором, і в 1921 р. повернувся до Росії.

Живий інтерес і теплі почуття до нашої Академії Володимир Іванович зберіг до кінця своїх днів. У міру можливості він брав участь у її діяльності, всіляко сприяв розширенню її зв'язків з Академією наук СРСР, зміцненню міжнародного авторитету української науки. В пам'ять про це ім'я вченого присвоєно Національній бібліотеці України, Таврійському національному університету, іншим установам, серед яких і Шишацька середня школа в Полтавській області.

Повернувшись у 1921 році до Петрограда, В.І. Вернадський одразу ж приступив до своїх численних колишніх і нових обов'язків. Серед них найважливішим було головування у Комісії з вивчення природних продуктивних сил, діяльність якої набувала особливого значення у світлі завдань, поставлених Радянським урядом у 20-ті роки минулого століття. Згодом на базі цієї комісії утворилися численні самостійні науково-технічні установи, зокрема Гідрологічний, Грунтознавчий, Керамічний, Оптичний інститути, а також Радієвий інститут, директором якого став В.І. Вернадський.

Слід зазначити, що питання радіоактивності елементів уже тривалий час посідали чільне місце у геохімічних дослідженнях В. І. Вернадського. Інтерес до проблеми радію виник у нього невдовзі після відкриття цього елемента і постійно стимулювався можливостями використання радіоактивного розпаду для визначення геологічного віку мінералів, а також у зв'язку з усвідомленням його значення для теплового режиму та еволюції земної кори, динаміки геохімічних процесів. Цілком зрозуміло, що саме Вернадський перший формулює цілі й завдання нової галузі знання — радіогеології.

Безпомилкова наукова інтуїція вела його думку далеко за горизонти очевидного. Роботи з вивчення радіоактивних мінералів Володимир Іванович розпочав восени 1907 р., а вже у 1910 р. на зборах Академії наук він промовив слова, що виявилися пророчими: "Перед нами розкриваються у явищах радіоактивності джерела атомної енергії, які в мільйони разів перевищують усі ті джерела сил, що малювалися людською уяві". А вже в той час навіть найвизначніші фізики — дослідники атомного ядра не мали уявлення про можливість використання ядерної енергії.

У 1922 р. В. І. Вернадський виїхав у тривале наукове від-
рядження до Парижа. Він двічі прочитав у Сорбонні курс
геохімії, проводив дослідження в Інституті радіо, очолюван-
ому *Марією Склодовською-Кюрі*, а також інших наукових
установах Франції, здійснив там видання своєї капітальної
монографії "Геохімія".

Поїздка послужила пропаганді досягнень радянських
учених, зміцненню їх міжнародного авторитету. І глибоко
символічно, що саме проголошена В. І. Вернадським у Па-
ризькій Академії наук доповідь про результати експеримен-
тів 1919 року, в ході яких на Старосільській біологічній
станції під Києвом вивчалася жива речовина, стала, за його
свідченням, "*першим виступом Української Академії наук на
міжнародній академічній арені*".

Після повернення до СРСР В. І. Вернадський продов-
жує інтенсивну наукову і науково-організаційну діяльність.
Теоретичні узагальнення природознавця набувають коло-
сальної глибини. Він створює геохімічну класифікацію еле-
ментів, встановлює закономірності термодинамічної рів-
новаги оболонок Землі, по-новому висвітлює геологічні
процеси та підходить до пошуку корисних копалин.

В Академії наук СРСР В. І. Вернадський організує
Комісію з історії знань, Відділ живої речовини, перетворен-
ий 1927 р. у Біогеохімічну лабораторію, яку він очолював
до кінця своїх днів. Згодом на її базі було створено Інститут
геохімії та аналітичної хімії, який названо ім'ям вченого.

У 1930-тих роках завдяки зусиллям В. І. Вернадського та
його учнів складалася геохімічна школа, яка посіла
провідне місце у світовій науці. З неослабною енергією три-
вала дослідницька діяльність лідера цієї школи. Незва-
жаючи на похилий вік та погіршення стану здоров'я, спаду
творчої думки вченого не відчувалося.

Зате чимало нових обріїв знання відкривалося тепер йо-
му з вершини життя. Дедалі точніших контурів набувало
вчення про біосферу, яке розглядає всі форми життя у їх
взаємозалежності, а живу речовину — в органічному зв'язку
з породженням нею людським розумом.

Напередодні свого 75-ліття вчений приступив до напи-
сання "*книги життя*", в якій він задумав синтезувати всі
свої основоположні природознавчі, філософські та
соціально-гуманістичні ідеї та підбити, у такий спосіб,
підсумок велетенській праці, започаткованій ще у 1916 р.
Завершальний розділ він присвятив ноосфері. Цю фунда-
ментальну працю було опубліковано у 1965 р. під назвою
"Хімічна будова біосфери Землі та її оточення".

У передвоєнні роки дедалі більше посилюється увага
В.І. Вернадського до проблем, що нині охоплюються ядер-
ною фізикою, фізико-хімією ізотопів та іншими сучасними
галузями знань. Ще у 1934 р. він створює в Академії наук
СРСР Комісію з вивчення "важкої води". В 1937 р. за його
ж ініціативою її було перетворено у Комісію з ізотопів. Під
його керівництвом ця комісія організувала надзвичайно
важливі експериментальні дослідження в академічних уста-
новах Москви, Ленінграда, міст України, в тому числі у
Дніпропетровську, де вперше в СРСР одержано "важку во-
ду", важкі ізотопи ряду елементів. У 1940 р., коли стало
зрозуміло, що перспективи практичного вивільнення вели-
чезної енергії атомного поділу вже не за горами, за ініціа-
тивною В.І. Вернадського Президія АН СРСР прийняла
постанову про створення Комісії з проблеми урану. Її голо-
вою було призначено визначного радіохіміка *В.Г. Хлопіца*,
його заступниками — *В.І. Вернадського* та *А.Ф. Йоффе*.
До складу комісії увійшли *І.В. Курчатов*, *П.Л. Капиця*,
Ю.Б. Харитон. Володимир Іванович був серед тих академіків,
яких восени 1942 р. викликали до Москви для допомоги Дер-
жавному Комітету Оборони у прийнятті рішення щодо необ-
хідності невідкладного поновлення робіт у галузі поділу урану.

В.І. Вернадський помер у січні 1945 р., не доживши чо-
тирьох місяців до перемоги, в якій він був твердо впевнений з
першого дня війни.

Наукова спадщина В.І. Вернадського, що охоплює
обширні галузі знання, дозволяє характе-
ризувати його як ученого-енциклопедиста.
Діапазон його творчих шукань має мало аналогів в історії
науки. Природничо-наукові напрями, що їх розвивав уче-
ний, належали до числа визначальних з точки зору засад
загальнонаукового світогляду епохи або ставали такими
завдяки його внеску в їх розробку.

Характерною рисою В.І. Вернадського як ученого і мис-
лителя було прагнення до глибоких узагальнень, філософсь-
кого осмислення найфундаментальніших підвалин всесвіту, до
створення цілісної картини світобудови. Ще за 20 років до
основположних ідей *А. Ейнштейна* він розпочав теоретич-
ну розробку проблеми єдності простору і часу з матеріалістич-
них позицій і одразу ж правильно вловив її суть. Він пи-
сав у той час: "*Безперечно, що і час, і простір окремо в природі
не зустрічаються, вони нероздільні. Ми не знаємо жодного
явища, яке не займало б частини простору і частини часу.
Тільки задля логічної зручності уявляємо ми окремо простір і
окремо час, тільки так, як наш розум взагалі звик чинити при
вирішенні будь-якого питання. Насправді ж ані простору, ані
часу ми окремо не знаємо ніде, окрім нашої уяви. Що ж це за
частини нероздільні — чого? Очевидно, того, що тільки й
існує, це матерія, яку ми розбиваємо на дві основні коорди-
нати: простір і час*".

Розглядаючи наукову спадщину В.І. Вернадського, не-
обхідно відзначити, що самому процесові його творчості
був притаманний яскраво виражений революційний харак-
тер. Часто його окремі досягнення і відкриття докорінно
ламали уявлення, що панували в науці. А взяті у цілому, во-
ни стали тим, що ми сьогодні називаємо вченням Вернад-
ського, і зумовили зміну парадигми в сучасному природо-
знавстві. Тому ХХ століття в науковому плані ми з цілко-
витою певністю зв'язуємо з ім'ям Вернадського подібно до
того, як ім'я Дарвіна традиційно асоціюється з науково-
світоглядним переворотом ХІХ століття.

В.І. Вернадський збагатив новими ідеями і заклав но-
вий зміст насамперед у мінералогію та кристалографію, де
він одразу ж створив дуже сильну наукову школу, яка взяла
за основу вивчення хімізму мінералогічних процесів,
пізнання закономірностей перетворення речовини Землі у
кількісних виразах простору і часу. Це означало рішучий відхід
від старої описової мінералогії, що наприкінці ХІХ століття
вже практично вичерпала свої можливості, заміну її міне-
ралогією новою, динамічною, хіміко-генетичною. Сьо-
годні ми назвали б це революційною перебудовою у даній
галузі науки. Як і при кожній революції, справа тут не
обмежилася одним, нехай і значним переворотом. Резуль-
тати, одержані В.І. Вернадським та його учнями, свідчили
про зміщення граней між традиційними розділами геоло-
гічних знань. Їх нагромадження утворювало базис для фор-
мування нової науки — геохімії, засновником якої по праву
вважається Володимир Іванович.

Все глибше і детальніше усвідомлював учений внутріш-
ній зв'язок між геологією, мінералогією, кристалографією,
грунтознавством, гідрогеологією, гідрохімією, географією,
біологією й усіх їх разом — з хімією, фізикою, математи-
кою. На тлі осмислення безлічі реакцій, що відбувалися на
планеті, вже не могло не постати питання про геохімічну
функцію живих організмів у навколишньому природному
середовищі. Біогеохімія, або геохімія біосфери, — най-
яскравіший прояв наукової думки Вернадського — була
наступним етапом революції у природознавстві, який

зкладав нові фундаментальні підвалини у вчення про біосферу. І разом з тим саме біогеохімія і нова концепція біосфери надзвичайно розширили горизонти творчого мислення вченого, перед яким розкрилися простір космосу і час всієї еволюції планети та її мешканців — і тієї, що вже відбулася, і тієї, що ще попереду.

Наступним принциповим кроком генералізації теорії і світогляду стало органічне включення В.І. Вернадським до своєї біогеохімічної концепції людського розуму як функції живої матерії і водночас могутньої перетворюючої сили планетарного, а нині — і космічного масштабу.

Геній Вернадського яскраво проявився у тому, що діяльність людини й людства у його вченні не обмежується зростаючим техногенним впливом на біосферу та геологічні формації Землі. Життя увінчує себе творінням сфери розуму — ноосфери, вчення про яку, орієнтоване переважно у майбутнє планети і людства, називають тепер "лебединою піснею" В.І. Вернадського.

Проте вчений бачив, до того ж глибше, ніж будь-хто з його сучасників, що дія розуму на природу, яка його породила, неоднозначна і, на жаль, може викликати надзвичайно небезпечні наслідки. З геніальною прозорливістю він спромігся розпізнати приховані загрози, що їх створює людство самому собі в процесі свого розвитку як внаслідок недосконалості використовуваних технологій, так і в результаті неприпустимо гострих, жорстоких конфліктів між народами та державами.

Велетенські масштаби антропогенної діяльності, незворотні втрати, що їх уже зазнало людство, зловісні прикмети нових екологічних лих — таких, як радіоактивне та пестицидне забруднення біосфери, глобальне підвищення температури, зумовлене збільшенням вмісту вуглекислого газу в атмосфері, поява дірок в озоновому шарі та чимало інших, — спонукають учених всього світу знов і знов звертатися до вчення В.І. Вернадського про біосферу та ноосферу як до методологічної основи оздоровлення природи, справжньої перебудови усіх форм господарської діяльності людини у світлі розуму.

Ідеї В.І. Вернадського багато у чому визначають формування "нового мислення" доби науково-технічного прогресу. Він писав про настання нової стадії в історії планети, на

якій "людина уперше реально зрозуміла, що вона — мешканець планети і здатна — повинна — мислити й діяти в новому аспекті, не тільки в аспекті окремої особистості, сім'ї або роду, держав чи їх союзів, але й у планетному аспекті".

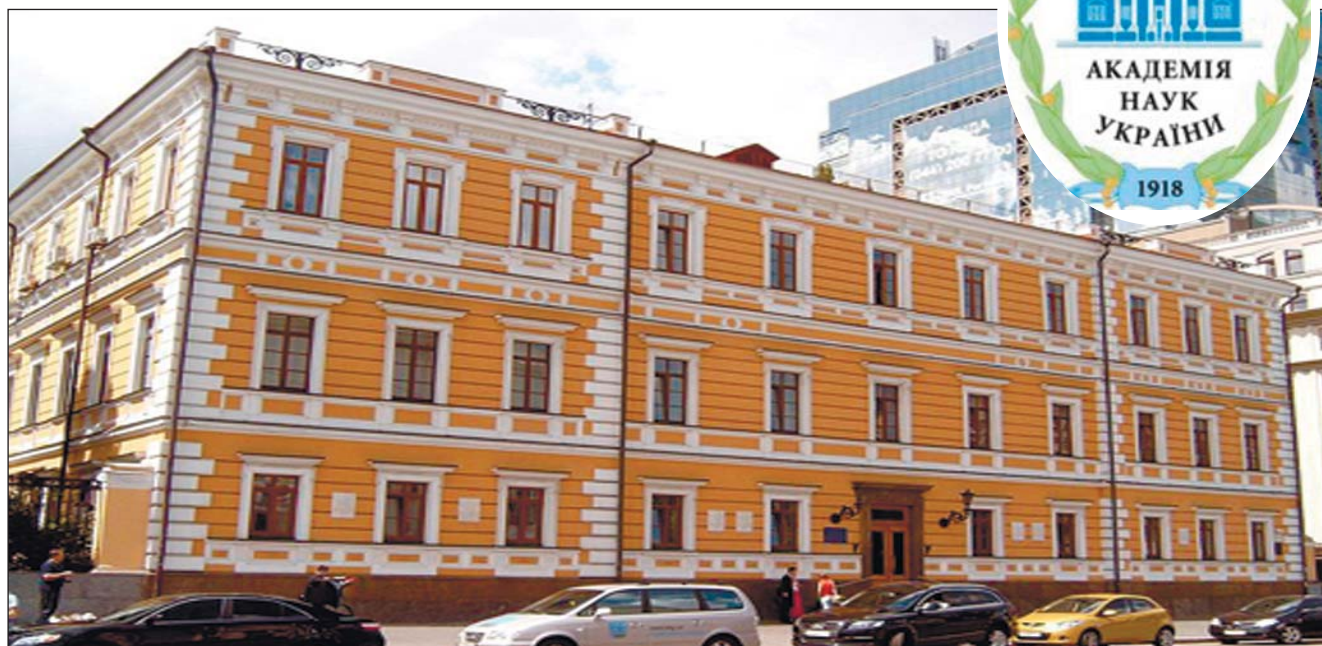
Гуманізм та соціальний оптимізм пронизують усе вчення В.І. Вернадського. З особливою силою це втілено в його застереженні проти "свідомого і головним чином несвідомого" хімічного змінення людсьм обличчя планети — біосфери, проти легковажного поводження з реакціями ядерного поділу та їх продуктами, у заклик до нащадків не забувати, що "людина стає могутньою геологічною силою".

Обґрунтованість цих застережень повною мірою підтверджується найновішими широкомасштабними дослідженнями загрозливих для людства глобальних катастроф техногенного характеру. Зараз такі дослідження активно проводяться у світі на основі імітаційного моделювання біосферних процесів.

Вже перші їх результати недвозначно вказували на близькість тої межі, переступати яку не можна за жодних обставин, а в разі термоядерного конфлікту — на неминучість таких наслідків, які одержали назву "ядерної зими" та "ядерної ночі" і котрих ні людству, ні біосфері Землі пережити не судилося.

У тому, що вихід все ж таки буде знайдено, В.І. Вернадський був переконаний. У своїй "книзі життя" він писав: "Можна дивитися... на наше майбуття впевнено. Воно в наших руках. Ми його не упустимо".

Повільно, болісно людство все-таки відшукує й знаходить шляхи до розуму. Гору бере нове мислення у міжнародній і воєнній сферах, в екології та економічній діяльності. І дедалі частіше при цьому вчені різних країн спрямовують свої погляди до ідейної спадщини нашого великого співвітчизника і земляка, який змінив напрям загального руху наукової думки, залишив на ниві пізнання слід, котрий з плином часу тільки поглиблюється.

Будинок Президії Національної академії наук України, засновником і першим президентом якої був академік В.І. Вернадський